



"CHAYKOVSKIYDÍŇ 'MANFRED' SIMFONIYASÍŇDA BAYRON POEMASÍŇÍŇ MUZÍKALÍQ INTERPRETATSIYASÍ" (Op 58, h-moll)

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali "Muzıkatanıw"

*qánigeligi 3-kurs studenti **Dauletbaeva Gúlxumar***

Annotaciya: Maqalada "Manfred" shıǵarmasın ádebiyat hám muzıka kórkem óneriniń tutasqan noqatındaǵı dóretpе sıpatında ashıp beriledi. Bunda Bayron qaharmanınıń tragediyası rus simfoniyalıq mektebi kózqarasınan qayta úyrenilgen. Simfoniyanıń redakciyaları hám onıń Chaykovskiy stiliniń rawajlanıwındaǵı orń talqılanadı.

Gilt sózler: simfoniya, programma, Bayron, Balakirev, Berlioz, mif.

Аннотация: Статья раскрывает произведение "Манфред" как творение на стыке литературы и музыкального искусства. В ней трагедия байроновского героя переосмыслена с точки зрения русской симфонической школы. Рассматриваются редакции симфонии и её роль в развитии стиля Чайковского.

Ключевые слова: симфония, программа, Байрон, Балакирев, Берлиоз, миф.

Abstract: The article explores the work "Manfred" as a creation at the intersection of literature and musical art. In it, the tragedy of Byron's hero is reinterpreted from the perspective of the Russian symphonic school. The article examines various editions of the symphony and its role in the development of Tchaikovsky's style.

Keywords: symphony, program, Byron, Balakirev, Berlioz, myth.

Dóretiliw tariyxı: "Manfred" eskizleri 1885-jılı áprelde, Chaykovskiy Shveycariyada, Bayronnıń dramalıq poeması waqiyası bolıp ótken jabayı tábiyat qoynında bolǵan waqıtta payda boldı. Jumıs áste júrdi, biraq onı jıldıń 19-sentyabrında tamamladı, bul haqqında kompozitor ózi jańa simfoniyasın



bağışlağan Balakirevke jazğan xatında xabarladı: "Manfred" úsitinde, aytıwǵa boladı, ornımnan turmastan, derlik 4 ay (may ayınıń aqırınan búgingi kúnge deyin) otırdım. Júdá qıyın edi, biraq jumıs islew júdá kewilli boldı, ásirese, azǵana kúsh salıp baslap, qızıǵıp ketkennen keyin."

Premyera 1886-jılı 11-martta Moskvada 80-jıllarda sol qalada islegen nemis dirijyori M.Ermansdyorfer bassılıǵında bolıp ótti. Tıńlawshılarda, orkestr aǵzalarında, doslarında hám ózinde qaldırǵan tásir haqqında avtor óziniń kúndeliginde ("jarım tabıs, biraq bári bir qol shappatlawlar") hám sol jıldıń 13-martında N. fon Mekke jazğan xatında bılay dep jazǵan edi: "Manfred," kórinip turǵanıday, onsha unamadı. Biraq muzıkantlar hár bir repeticiyada bargan sayın kóbirek túsinisip, ulıwma sınaqta, hár bir bólimnen keyin, tartqıshların qattı hám uzaq qaǵıp turdı. Meniń eń jaqın doslarımnıń arasında ayırımları "Manfred"ti qattı qollap-quwatlamaqta, basqaları narazı bolıp, meni bul jerde óz-ózim emes, al qanday da bir jasırın túr menen jazǵan dep atır. Men bolsam, bul meniń eń jaqsı simfoniyalıq shıǵarmam dep oylayman..." Biraq yarım jıl ótkennen keyin ol bul pikirdiń pútkilley kerisin jazdı: "Manfred"ke kelsek, hesh qanday kishipecillikti kórsetpekshi bolmastan aytaman, bul shıǵarma jerkenishli hám birinshi bólimin esapqa almaǵanda, men onı qattı jek kóremen... (ásirese finalı qorqınıshlı bir nárse)..." Chaykovskiy hátte usı "sozılıwı boyınsha pútkilley múmkin bolmaǵan simfoniyaadan" simfoniyalıq poema islewdi oylaǵan - tek birinshi bólimin ǵana qaldırıp, onı "zauqlanıp jazǵan."

Avtordıń "Manfred"ke bunday eki tárepleme qatnası sonıń menen baylanıslı, syujettiń tańlanıwı hám programmalılıqtıń tipi oǵan tiyisli emes, al estetikalıq baǵdarı boyınsha Chaykovskiyden ádewir uzaq bolǵan kompozitor Balakirev tárepinen usınıs etilgen edi; 60-jıllarda ol bassılıq etken Qudiretli topar "konservatoriyashılar"ǵa - konservatoriyada sabaq bergenlerge de, onda oqıǵanlarǵa da qarsı turǵan. Tábiyatı boyınsha avtoritar Balakirev Chaykovskiydi Berlioz ushın jazǵan baǵdarlamasınan paydalanıwǵa qatań túrde kóndiriwge háreket etti.

"Manfred" haqqında birinshi ret 1881-jılı sóz boldı. Kelesi jıldıń aqırında Chaykovskiy baǵdarlamadan úzil-kesil bas tarttı, biraq eki jıl ótkennen keyin Balakirev onı jáne úgitley basladı: "Baǵdarlamanıń ájayıp ekenligi ras emes pe?... Bul



syujet tereń bolıwı menen birge zamanagóy, sebebi haqıyqıy adamzattıń awırıwı sonnan ibarat, ol óz idealların saqlay almaydı. Olar janınnıń qanaatlanıwına ashshılıqtan basqa hesh nárese qaldırmay ıdırap ketedi." Bayron poemasınıń qaharmanı - Lyutsifer sıyaqlı maqtanıshlı, adamlar dúnyasında jalǵız qudayǵa qarsı gúresiwshi, Chaykovskiy ushın jeterli dárejede jat bolǵan bolıwı múmkin; programmanıń aqırǵı nusqasında ózi júdá jaqsı kórgen hám joq qılǵan Astarta haqqındaǵı eske túsiriwden azap shegip atırǵan Manfredqa ayrıqsha dıqqat awdarılǵanı tosınnan emes. Sonıń menen birge, Chaykovskiydiń ózi jazǵan bul nusqa birinshi bólimniń syujetin bayanlawda Balakirevtikine derliktey sáykes keledi.

Hár bir bólimniń basında járiyalanǵan keń programması bar tórt bólimli simfoniya Chaykovskiy dóretiwshiligindegi jalǵız jaǵday bolıp esaplanadı (dosları bul jerde onıń "öz-ózinen emesligin" durıs sezdi). Ádebiy bayanlaw tipi, ayırım obrazlar Berliozǵa jaqın bolıp, úshinshi hám tórtinshi bólimlerde onıń "Italyadaǵı Garold" shıǵarması menen ashıq únlesedi.

80-jıllardıń ortalarında Chaykovskiy óz dóretiwshiliginiń joqarı jetiliskeńligi, ideyalardıń tereńligi hám áhmiyetliligi menen birgelikte joqarı sheberlik, muzıkalıq bayanlaw qurallarınıń baylıǵı hám hár túrliligi menen xarakterleniwshi jańa dáwirine kiredi. 1885-jıldan 1893-jılǵa shekem ómiriniń aqırǵı segiz jılı dawamında kompozitor tárepinen opera, balet, kamer vokal janrında hám simfoniyalıq muzıka tarawında bir qatar ullı shedevrler dóretildi.

Bul burılıs birinshi márte Bayronnıń shıǵarması tiykarındaǵı "Manfred" simfoniyasında belgilendi, onıń jaratılıwı Chaykovskiydiń simfoniya ustası sıpatındaǵı dóretiwshiliginde belgili bir novatorlıq boldı. Bir neshe jıllıq izleniwler, sınap kóriwler hám tájiriybelerden soń, "kompoziciyanıń sheksiz maydanı boylap" "óziniń haqıyqıy soqpaǵın tabıw" (Chaykovskiy Balakirevke 1882-jılı 12-noyabrde jazǵanınday) maqsetinde adasıp júrgennen soń, ol jáne joqarı filosofiyalıq jańlawǵa iye úlken temaǵa qaytadı. 1882-jılı Balakirev tárepinen usınılǵan programma dáslep Chaykovskiydi qızıqtırmadı, oǵan júdá ala-bula hám júzeki bolıp kórindi. Onnan bas tartıwına sebep sıpatında ol bılay dep jazǵan edi: "Men á la Berlioz dıń programmalı muzıkası ulıwma jalǵan kórkem óner túri dep oylamayman, tek bul tarawda men



tárepimnen ayrıqsha bir náirse islenbegenligin atap ótemen." Bizge belgili, bul baǵdarlama Balakirev tárepinen 60-jıllardıń aqırında-aq Berlioz ushın, onıń "Fantastikalıq simfoniya"sı hám "Garold Italiyada"sı úlǵısı boyınsha jazılǵan edi. Bunday tiptegi súwretlew baǵdarlamalı shıǵarmalar psixologiyalıq ulıwmalastırıwǵa hám dramaturgiyalıq konfliktti kóbirek dıqqat penen sáwlelendiriwge umılǵan Chaykovskiyge hesh qashan jaqın bolmaǵan. Bayron qaharmanınıń óziniń maqtanıshlı jalǵızlıǵı hám adamlardı jek kóretuǵın obrazınıń ózi dóretiwshiliginiń tiykarǵı motivi bárqulla adamǵa qızǵın qayǵırw hám onıń turmıslıq qıyınshılıqlarına miyrim-shápáát kórsetiw bolǵan kompozitordı ózine tartıwı múmkin emes edi.

Soǵan qaramastan, eki jıl ótkennen keyin Chaykovskiy bul syujetke qayıp keledi hám onda óziniń oy-pikrine jaqın hám únles táreplerdi tabadı. Biraq dóretiwshilik oy-pikirdi ámelge asırw ústinde islew barısında onda geyde ishki jalǵanlıq hám jatırqawshılıq sezimleri payda boladı, ol qanday da bir dárejede aqırǵı nátiyjege de tásir kórsetedi. Muzıkanıń barlıq tereńligi hám jarqınlıǵına qaramastan, "Manfred" tolıq tegis emes hám ol qarama-qarsılıqlardan jıraǵ emes. Tiykarınan, simfoniyanıń **birinshi bóliminde**-aq (Lento lugubre tempinde, 4/4 ólsheminde, h-moll tanallıǵında) ("Ol turmıstıń táǵdirli máseleleri menen qıynalıp, úmitsizliktiń kúydirgen saǵınıshı hám jınayatlı ótmishtiń esteligi menen azaplanıp, qattı ruwxıy azaplardı basınan keshiredi") Chaykovskiydiń túsiniginshe, Manfredtıń obrazı tolıq túrde óz kórinisin tapqan; qalǵan úsh bóliminde ("Alp perisi Manfredqa sarqırama suwlarınıń tamshılarınan ayqulaq kórinedi,"(Vivache con spirito tempinde, 2/4 ólsheminde, D-dur tonlıǵında) "Pastoral, taw turǵınlarınıń ápiwayı, jarlı, erkin turmısınıń kartinası"(Andante con moto tempinde, 6/8 ólsheminde, G-dur tonlıǵında) "Arimannıń jer astı sarayları. Dozax orgiyası... Manfredtin ólimi" (Allegro con fuoco tempinde, 4/4 ólsheminde, h-H tonlıqlarında)) sheberlik penen jazılǵanı menen bir qatar súwretlew saxnaları bolıp, olardıń hárbirinde Manfred temasınıń payda bolıwı arqalı sırtqı tárepten gana bir-biri menen baylanısqan. Kompozitordıń ózi birinshi bólimniń óz betinshe saqlap qalıw múmkinshiligine jol qoyǵan hám hátte bir saparı onı simfoniyalıq poema túrinde saqlap qalıw tilegin bildirip, keyingi úsh bólimdi shıǵarıp taslaǵan.

Bul bólimniń muzıkası gúman, pushayman, qoldan ketken baxtı ushın ókinishten azap shegip atırǵan qaharmannıń ruwxındaǵı qayǵılı tolqınlanıwdı úlken kúsh penen beredi. Orta bólimdegi muzıkanıń ulıwma túnergen hám qatal koloriti (Manfredtıń ólgen súyiklisi Astart haqqındaǵı eske alıwı) súretlenedi, ádewir jumsaq hám lirikalıq boladı. Usı bólimniń birinshi taktalarındaǵı aforistik qısqa, lakoniyalıq tema yamasa anıǵıraq aytqanda, Manfredtıń motivi juwabı joq soraw sıpatında qabıl etiledi, kishi septakkord basqışları qosımsha onıń umitsizligin kórsetip turadı.

Oǵan intonaciyalıq jaqtan jaqın ekinshi tema oktavalıq bayanlawdaǵı



kontrapunkt penen tarlı, aǵash hám mıs demli ásbaplarda kóbirek qatań jańlaydı, biraq ol da sonday sorawlı túrde turaqsız tamamlanadı.

Bul bólimniń logikalıq hám izbe-iz rawajlanıwshı forması qurılıs erkinligi menen ajralıp turadı hám dástúriy klassikalıq sxemalardıń birewine de kirmeydi. Onda úsh tiykargı bólimdi ajratıp kórsetiw múmkin: birinshi bólimniń tınıshsız dramasına lirikalıq orta bólimi qarama-qarsı turadı, biraq onda sol tınıshsız sorawlı hám juwap tappaytuǵın intonaciya esitiledi. Salıstırmalı qısqa juwmaqlawshı bólim pútkil bólimniń tragediyalıq kulminaciyası bolıp tabıladı. Bul jerde Manfred teması birinshi márte tolıq keń kóriniste payda boladı ("Manfred" eskiz jazıwında bul tema birinshi bette-aq usı kóriniste payda boladı. Bul tolıq variantti tiykargı, eń joqarı shoqqısına shekem saqlap qalıp, kompozitor júdá kúshli effektke erisedi. Birinshi bólimde onıń ayırım motivleriniń rawajlanıwshı túrdegi epizodlar menen gezeklesiwi muzıkaǵa turaqsız "pikir hám eriktıń adasıwı" (B. V. Asafev) sıpatlama beredi. Aǵash demli ásbaplar menen valtornalardıń tınıshsız pulsaciyanıwshı akkordları fonında

tarlı sazların unison menen bayanlawı ümitsizliktin shegine jetkenin, joğaltıwların ashışılığın hám barlıq ümitlerdin qulawın ańlatadı.)

Usı bólimnin barlığı derlik, bayanlawdın sol sazı hám qalıpında, simfoniyanın tásirli, biraq bir qansha úlken hám hár qıylı materiallı juwmağında, Manfredtin ólimi epizodınan aldın tolıq qayta tiklenedi. Biraq bul qaytalanıw, birinshi bólimde tolıq rawajlanıw dáwiri ótken obraz sıpatlamasına hesh qanday jańalıq qospaydı.

"Manfred" óziniń pútkil tegis emes hám ayırım bólimleriniń birdey qunlı emes bolıwına qaramastan, Chaykovskiy simfonizminiń rawajlanıwında áhmiyetli basqış boldı. Onnan kóp jağınan onıń sońğı eki simfoniyasına - pikirge eń tereń hám filosofıyalıq jağınan eń áhmiyetli simfoniylarına tuwrı baylanıslar sozıladı. Olardı



№	Bólim ataması	Temp	Razmer	Tonlıq	Forma
1	I bólim	Lento lugubre	4/4	h-moll	Sonata forması
2	II bólim	Vivace con spirito	2/4	D-dur	Quramalı úsh bólimli forma triosı menen
3	III bólim	Andante con moto	6/8	G-dur	Úsh bólimli forma (A- B-A)
4	IV bólim	Allegro con fuoco	4/4	h-moll- H-dur	Sonata forması

dóretiwdе kompozitordı ómir hám ólim, jaqsılıq hám jawızlıq, adamnıń qúdireti haqqında simfoniya arqalı súwretleydi.

PAYDALANILĞAN ÁDEBIYATLAR:

1. Gúlmariyam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.
2. Gúlxumar D., Gúlmariyam K. BAQSISHILIQ ÓNERINIŇ RAWAJLANIWI HÁM DÁSLEPKI BAQSISHILIQ MEKTEPLERI. – 2024.
3. Gulmaryam K., Ğaziynexan D. SHOMANAY RAYONI JUMABAY JIRAW BAZAROV ATINDAĞI 13-SANLI BALALAR MUZIKA HÁM KÓRKEM ÓNER MEKTEBI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 6. – С. 75-78.
4. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEŇELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
5. Gulxumar D., Gulmaryam K. BASHEROV DYNASTY //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 26-31.



6. Dauletyarova G., Kamalova G. A LOOK AT THE WORK OF TEACHER POLATBAY QURBANAZAROV //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 283-288.
7. Segizbaeva G., Kamalova G. J. CHARSEMOVTIŇ DÓRETIWSHILIGINDE SAHNA HÁM KINO MUZIKASI //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 289-294.
8. Gúlmaryam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.